

Počátky jazyka, genetická klasifikace jazyků, hledání prajazyka

- Vznik jazyka, od nejstarších **teorií** k současnosti
- Pokusy o rekonstrukci prajazyka – **metody**

Vznik jazyka

- **Glotogonie** – proces vzniku lidské řeči
- **Glotogeneze** – proces vzniku konkrétních jazyků či jazykových skupin

Biblická verze

- Kniha Genesis
- Adamův jazyk, Adam nomotét (Gn 2:19)
- Teorie přirozeného rozvoje jazyka (Gn 10:5)
- Zmatení jazyků (*confusio linguarum*) (Gn 11:1-9)

Jiné staré teorie

- Hérodotos: faraón **Psammetichus II** nechává dvě děti vychovat hluchoněmými. První slovo dětí „bekos“, což ve frýgštině značilo chléb. Prvotní tedy byla frýgština.
- **Jakub IV., skotský král** učinil totéž a děti hovořili hebrejsky
- Zkoušeli to ve středověku i další, děti nehovořili vůbec.

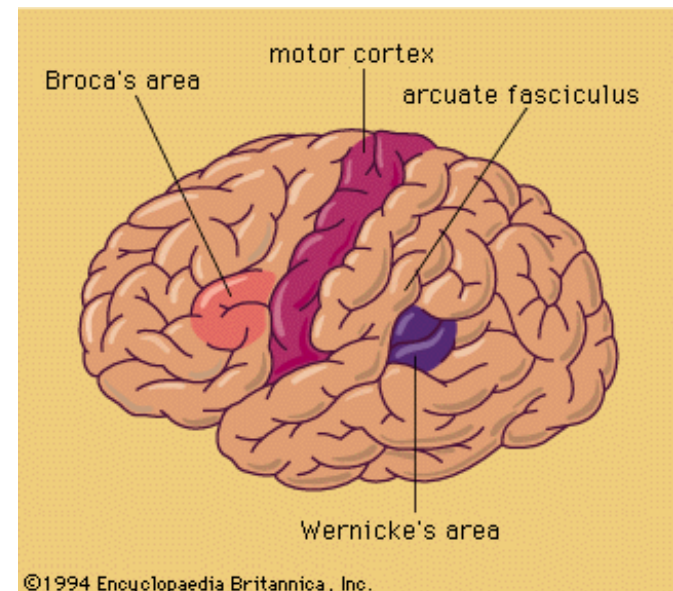
„Naturalistické“ teorie

- Ding-Dong (onomatopoeie)
- Bow-wow (imitace hlasů zvířat)
- Pooh-pooh (povzdechy, výkřiky)
- Ta-ta (orální gesto imituje gesto rukou)
- Uh-oh (arbitrární symboly varování)
- Yo-he-ho (společná práce)
- Watch the Birdie (předstírání)
- Hypotéza psychedelické glosolálie

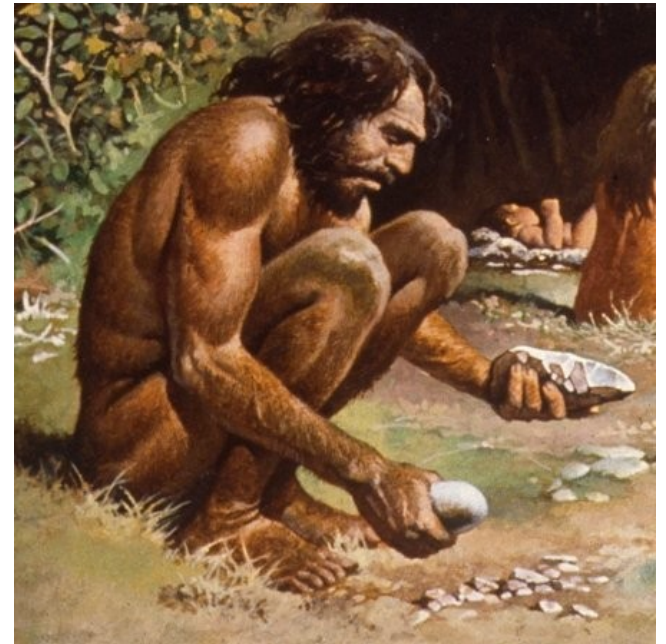
Datování vzniku jazyka

(Rozmezí 1,5 mil.-40 tis. let)

- **1–1,5 mil. let** (*Homo erectus*)
 - Mozek: zvětšování Brockovy a Wernickeovy zóny
 - Hrudní koš však stále nedovoluje kontrolovaný řečový projev

- **60 tis. let** (*Homo neanderthalensis*)
 - mozkovna napovídá o schopnostech vyslovovat samohlásky v dnešní podobě
 - K srozumitelnému projevu však stále chybí souhlásky

- **40 tis. let**, p. paleolit (*Homo Sapiens Sapiens*)
 - Náhlý rozkvět kultury - mnoho nálezů uměleckých děl a nástrojů, abstraktní vzory i realistická ztvárnění
 - Prudký rozmach jazyka

Rozšíření jazyk jako evoluční výhoda

- Mohutné a náhlé rozšíření druhu *homo* na úkor jiných hominidů spojováno s používáním jazyka.
- Skutečný převrat v užívání jazyka přichází s člověkem kromaňonským (35-10 tis.)
- Jazyk umožňuje skupinovou koordinaci, např. při lovu, přizpůsobování taktiky.
- Komunikace jazykem odděluje předmět komunikace od vazeb na prostor a čas.

Lingvistické hledisko vzniku jazyka

- **Derek Bickerton**: schopnost užívat jazyk vznikla ve dvou krocích:
 - symbolické reprezentace, verbální a posunkové **znaky**
 - vznik **syntaxe**
- **Charles F. Hockett** (1973): dvě hlavní etapy (fáze) vývoje jazyka:
 - **kontaminace** (tvoření signálů ze dvou starších, viz kompozita)
 - **dvojrovinná strukturace** (skládání slov z omezené množiny elementárních znaků, hlásek)

Stáří (v letech)	Vývojové stupně hominidů	Prehistorická období	Mezníky kulturního vývoje	Předpokládaná stadia ve vývoji jazyka
10 000		neolit	zemědělství	
40 000	člověk kromaňonský (<i>Homo sapiens sapiens</i>)	mezolit	řezby a nástěnné malby	plně rozvinutý jazyk
100 000	člověk neandertálský (<i>Homo sapiens</i>)	paleolit	rituální aktivity	dvojrovinná... strukturace
500 000		starší	kamenné nástroje z předem připravených jader organizovaný lov	kontaminace (<i>blending</i>)
1 milion	<i>Homo erectus</i> <i>Homo habilis</i>		lov	
2 miliony			výroba a použití prvních nástrojů	adaptace pro vznik jazyka
3 miliony	<i>Australopithecus africanus</i>			multimodální komunikace
4 miliony	<i>Australopithecus afarensis</i>			

Příklady ze současnosti: spontánní vznik gramatiky

- Jazyk dvojčat
- Jazyky kontaktu: pidginy a kreolštiny
- Nikaragujská znaková řeč

Historická lingvistika

(též komparativní, diachronní)

- Zejména studuje způsoby, jakými jazyk se mění v čase, a to srovnáváním jazyků spřízněných:
 - slovníkem
 - slovotvorbou
 - syntaxí
- Klasifikace jazyků dle jejich genetického spojení
- Stopování historického vývoje jazyků

- Monogeneze vs. polygeneze

Komparativní metoda

- Především August Schleicher (1821-1868)
- Příbuzenský strom jazyků, jazykové rodiny.
- Jazyky do stromu rozmístěny pomocí tzv. komparativní metody
- Konstrukce hypotézy o společném předchůdci na základě zvukových shod a předpokladů o povaze změn v porovnávaných jazycích
- Kalibrace či validace metody na případě známého předchůdce
- KM může být použita i u jazyků bez psané formy

Indoevropský prajazyk

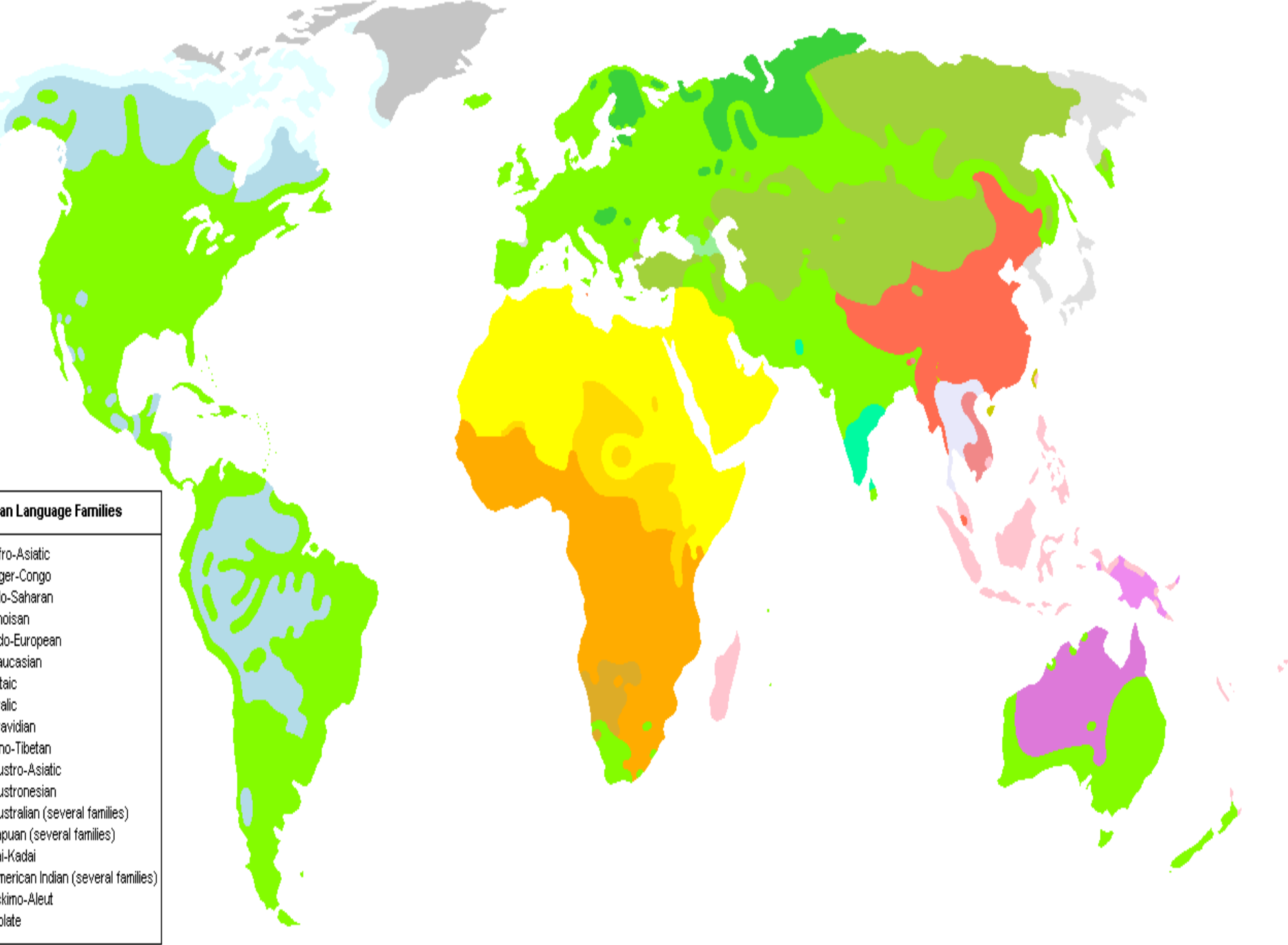
- Už r. 1782 William Jones vyslovuje ideu existence původního prajazyka, **Indoevropština**, předchůdce řečtiny, latiny a sanskrtu.
- Schleicher do toho prajazyka překládá bajku
- Dnes ji panuje víceméně shoda, že IE existovala
- Mluvil se jí ještě před 5000 lety

<i>sanskrt</i>	<i>stará řečtina</i>	<i>staroslověnština</i>
n	n	n
a	e	e
bh	ph	b
a	o	o
s	s	

- V indoevroštině „nebhos“

■ **IE jazyková skupina:**

- indoíránské jazyky
- baltské jazyky
- slovanské jazyky
- germánské jazyky
- italické jazyky
- románské jazyky
- keltské jazyky
- chetitsko-luvijské jazyky
- řečtina
- albánština
- arménština
- tocharština

Major Language Families

- Indo-European
- Sino-Tibetan
- Niger-Congo
- Afro-Asiatic
- Austronesian
- Australian (several families)
- American Indian (several families)
- Eskimo-Aleut
- Uralic

„Nekomparativní“ metody

- John Greenberg: metoda hromadné lexikální komparace; nezohledňuje akustickou shodu
- Přináší to však sebou problém – existuje poměrně vysoká pravděpodobnost shody nepříbuzných slov
- Tzv. „falešné kognáty“

- Jak dlouho trvá, než se jazyky zcela vzdálí?

- Převládá názor, že trvá přibližně 10 tisíc let, než u dvou jazyků ztratíme možnost nelézt jejich společného předchůdce.
- Tento názor se opírá o metodu zvanou **glotochronologie**.
- Oněch 10 tisíc let vychází z g-ch. konstanty ztráty podobnosti, která činí 14 % za jeden tisíc let.
- Tj. po tisíci letech mají dva původně shodné jazyky už jen 86 % původní slovní zásoby.

Glotochronologie

- metoda podobná datování organických materiálů pomocí poločasu rozpadu C14. Jde o měření „lexikální poločasu rozpadu“
- Pokouší se odhalit bod v čase, ve kterém došlo k oddělení dvou jazyků z jednoho prajazyka.
- Předpokládá se rovnoměrně rozložená změna (analogie s biologickými hodinami)

Slovníkové jádro

- **Morris Swadesh** – existuje poměrně neměnné slovníkové jádro, na základě kterého lze jednotlivé jazyky srovnávat
- Swadesh nachází 100 slov, která jsou dostatečně často užívaná a zároveň poměrně stabilní v čase.

Tab. 4.2: Stoslovné jádro slovní zásoby

I	dog	nose	die	smoke
you	louse	mouth	kill	fire
we	tree	tooth	swim	ash
this	seed	tongue	fly	burn
that	leaf	claw	walk	path
who	root	foot	come	mountain
what	bark	knee	lie	red
not	skin	hand	sit	green
all	flesh	belly	stand	yellow
many	blood	neck	give	white
one	bone	breasts	say	black
two	grease	heart	sun	night
big	egg	liver	moon	hot
long	horn	drink	star	cold
small	tail	eat	water	full
woman	feather	bite	rain	new
man	hair	see	stone	good
person	head	hear	sand	round
fish	ear	know	earth	dry
bird	eye	sleep	cloud	name

- Tato slova by také měla být „kulturně univerzální“
- Zjišťuje se procento *kognátů* (slov se stejným původem) v tomto „základním seznamu“.
- Čím větší procento kognátů, tím kratší čas uplynul od rozdělení

Existovaly ještě širší jazykové rodiny?

- Greenberg: lidé severovýchodní Afriky hovořili před 50 tisíci lety **světovým prajazykem**.
- Ne všichni tomu však věří:
 - hranice 10 tisíc let
 - vůbec nemusel existovat jediný prajazyk

Nostratická hypotéza

- Holger Pedersen (1903) přichází z hypotézou existence „nostratického“ jazyka (tj. „našeho“)
- Illič-Svytič: přebírá myšlenku, sestavuje slovník nostratického jazyka
- Nostratická rodina:
 - Indoevropská
 - Afro-asijská
 - Altajská
 - Uralská
 - Drávidská
 - Kartvelská
- Nostratickým jazykem prý 5600 př.n.l. mluvili uprchlíci před vylitím Černého moře. Tedy možná i Noe.